

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ
ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ

Житомир - 2017

УДК 159.964.21:316.6(07)
ББК 88.5я73
М54

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(протокол № 12 від 28.04.2017 року)*

Рецензенти:

Бех І.Д. – доктор психологічних наук, професор директор Інституту проблем виховання НАПН України.

Якимчук І.П. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

М54 Методичні рекомендації з курсу «Професійна деонтологія» / укладач: Л.О. Котлова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 36 с.

Методичні матеріали з курсу «Професійна деонтологія» складено відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою спеціаліста за спеціальністю 054 Психологія. Вона охоплює всі змістові модулі, визначені програмою.

Методичні матеріали складаються зі: вступу, розподілу навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять, а також до самостійної роботи студентів, наявні завдання та вимоги до підсумкових модульних робіт і до заліку, список рекомендованої літератури.

УДК 159.964.21:316.6(07)
ББК 88.5я73

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Загальні рекомендації до організації самостійної роботи студентів	6
2. Структура навчальної дисципліни	10
3. Модуль 1. Професійна деонтологія – як особлива галузь в системі загальної етики.	12
4. Перелік питань до заліку з курсу «Соціальні та політичні конфлікти»	25
5. Рекомендована література до курсу «Соціальні та політичні конфлікти»	27
6. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни.....	30
7. Додатки	35

ВСТУП

Особливе місце у діяльності психолога займає налагодження взаємовідносин з людьми різних категорій, у зв'язку з цим гостро постає питання про співвідношення діяльності психолога з нормами професійної етики.

Значну роль в подоланні розриву між основами професійної етики та їх реальним здійсненням в практичній діяльності відіграє система професійної підготовки психологів всіх рівнів.

Метою викладання навчальної дисципліни “Професійна деонтологія” є надати студентам необхідні знання з основ професійної етики психолога, з етичної комунікації в професійній діяльності, про способи її використання у практичній діяльності; сформувати вміння і навички реалізації професійної етики на практиці.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни “Професійна деонтологія” є:

- *ознайомлення студентів* з психологічними поглядами на проблему етики та зв'язок етики та психології; методологічними і теоретичними основами дисципліни; етичним кодексом психолога в Україні та етичними кодексами провідних психологічних асоціацій світу; проблемами у розробці етичних норм, принципів, стандартів у сучасній психологічній науці та практиці;
- *засвоєння студентами* основних понять дисципліни, загальнолюдських та професійних етичних принципів, норм, цінностей, стандартів, правил і їх використання у вирішенні професійних завдань;
- *формування у студентів* позитивного ставлення й мотивації до застосування моделей поведінки, орієнтованих на моральні цінності та етичні норми;
- *збагачення* досвіду етичних взаємин з досліджуваними, клієнтами, пацієнтами, колегами;
- *стимулювання* пізнавального інтересу студентів до етичного знання, до основ моральної культури;

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: основні поняття курсу, історію виникнення етичних кодексів, стандартів, методологічні основи дисципліни, зв'язок дисципліни з іншими науками та дисциплінами, основні вимоги до професійної етики практичного психолога, до його особистісних характеристик, загальнолюдські та професійні етичні норми, стандарти, принципи, правила, проблеми, «спокуси», етичний кодекс психолога, прийнятий в Україні та кодекси, прийняті світовими асоціаціями психологів та ін.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **уміти** (*освітньо-професійна програма, додаток Б та рішення методологічного семінару кафедри (Протокол №3 від 31.01.2013 р.)*): оперувати понятійно-категоріальним апаратом дисципліни, орієнтуватися в морально-етичних

питаннях життя й визначати в них власну позицію, узгоджуючи її з системою моральних цінностей демократичного суспільства та положеннями етичного кодексу психолога; робити свідомий вибір моделей поведінки, орієнтуючись на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських моральних цінностей, насамперед на доброчинність, гідність, чуйність, товариську, доброзичливість, делікатність, благородство й сучасні норми етикету та керуючись положеннями етичного кодексу психолога; оцінювати власну поведінку та поведінку інших з позиції добра та зла, моральних норм та правил етикету, вимог міжкультурного спілкування та демократичної толерантності; користуватися розмаїттям засобів мовного етикету, дотримуватися мовної культури та етикету спілкування; застосовувати моделі неконфліктної поведінки й досягнення консенсусу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими **напрямами**:

- підготовка теоретичних питань до практичних занять;
- підготовка рефератів та тематичних повідомлень;
- конспектування та аналіз першоджерел;
- підготовка практичних завдань до семінарських занять;
- робота над професійно орієнтованими завданнями при підготовці до лабораторних занять (в тому числі планування і проведення досліджень; обробка результатів психологічних досліджень);
- підготовка звітів, за результатами виконання практичних та професійно-орієнтованих завдань (в тому числі тез і статей);
- підготовка усних виступів та безпосередні виступи (в тому числі захисти та презентації власної дослідницької роботи, а також презентація рефератів і тематичних повідомлень);
- підготовка до підсумкових модульних робіт та екзамену.

Підготовка теоретичних питань до практичних занять передбачає опрацювання питань практичного заняття, які повністю або частково розглядаються на лекції або виносяться на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки

- Визначте питання для підготовки (Ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).
- Візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури ви можете користуватися бібліотечними та електронними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.
- Прочитайте ці розділи.
- Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями ви можете звернутися на консультації до викладача.

Перевірте, як ви засвоїли опрацьоване питання. ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

Підготовка рефератів та тематичних повідомлень передбачає

бібліографічну роботу з систематизації та аналізу літератури; глибокий та детальний аналіз проблеми (робіт зарубіжних і вітчизняних авторів, вивчення і аналіз необхідних нормативних документів).

Алгоритм підготовки

- Ознайомтеся з вимогами (тематикою, колом необхідної літератури, ракурсом освітлення проблеми) до реферату або тематичного повідомлення.
- Підберіть літературу, у якій розкривається проблема. При підборі літератури користуйтеся бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним), консультуйтеся з викладачами та колегами, здійснюйте пошук по дереву посилань та в Інтернет.
- Складіть план реферату або повідомлення.
- Опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
- Систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату чи тематичного повідомлення.
- Дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
- Оформіть реферат у друкованому вигляді відповідно до вимог (тительна сторінка із зазначенням теми, інформації про авторів та місця виконання роботи; сторінка із детальним змістом реферату; основний текст із посиланнями на роботи цитованих авторів; висновки, що містять авторські міркування, узагальнення тощо; список використаної літератури). Тематичне повідомлення не потребує друкованого оформлення, оскільки презентується виключно усно.

На основі проведеної роботи підготуйте усну доповідь (див. вимоги до усних виступів).

Конспектування та аналіз першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування пропонуються статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритм підготовки

- Прочитайте запропоноване першоджерело.
- Правильно оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані).
- Складіть план (простий або складний).
- Для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі.
- Представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо.

Для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка до практичних та лабораторних занять передбачає структурно-методологічний аналіз досліджень, проведених іншими авторами, **підготовка професійно-орієнтованих завдань до лабораторних занять** передбачає планування і проведення досліджень; обробку їх

результатів.

Алгоритм підготовки

- Уважно прочитайте вимоги до виконання практичних (професійно-орієнтованих) завдань у змісті семінарського (лабораторного) заняття у робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах.
- На основі плану визначте обсяг та зміст завдання; спосіб в який маєте його виконувати, необхідні методи, методики, техніки, матеріали.
- Користуючись літературою, зазначеною у плані лекційного та семінарського занять відповідної тематики ознайомтеся з проблематикою завдання. Проаналізуйте можливі складнощі, спробуйте усунути ризик їх виникнення самостійно, при відсутності такої можливості – зверніться до викладача практичного курсу.
- Виконуйте завдання поетапно, дотримуючись плану. При виникненні складнощів звертайтеся до викладача практичного курсу.

За результатами проведеної роботи підготуйте звіт, орієнтуючись на вимоги прописані у плані практичного (лабораторного) заняття.

Підготовка **усних виступів**, в тому числі захистів та презентацій власної дослідницької роботи, а також презентацій рефератів і тематичних повідомлень передбачає вміння презентувати зроблене на загаль та захистити результати своєї роботи.

Алгоритм підготовки

- Виконайте усі необхідні пункти з підготовки завдань, що потребують усної презентації.
- За результатами проведеної роботи підготуйте детальний звіт, орієнтуючись на вимоги прописані у плані практичного (лабораторного) заняття.
- На основі звіту розробіть текст усного виступу (див. вимоги до усних доповідей).

Підготовка до **підсумкової модульної роботи (ПМР) та заліку** має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни у цілому.

Алгоритм підготовки

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або екзамену.
- Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік ви можете знайти в робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань з кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму

підготовки теоретичних питань до практичних занять та виконання завдань до лабораторних занять.

- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

ВИМОГИ ДО ПИСЬМОВИХ ЗВІТІВ ТА УСНИХ ДОПОВІДЕЙ

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ЗВІТІВ

1. Матеріали звіту оформляються на стандартних аркушах паперу формату А-4.
2. Текст викладено державною мовою, який друкований за допомогою комп'ютера через 1,5 інтервали.
3. Поля: ліве поле – 35 мм, праве – 15 мм, верхнє та нижнє – по 20 мм.
4. Нумерація сторінок – у правому верхньому кутку.
5. Протоколи досліджень, таблиці, графіки, схеми підписуються і розміщуються або по ходу викладу матеріалу, або в кінці звіту в додатках.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					У тому числі					
		Л.	П.	Ла б.	Інд .	С.р .	всьо го	Л.	П.	Л аб .	Ін д.	С. р.
Модуль 1.												
Змістовий модуль 1. ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ – ЯК ОСОБЛИВА ГАЛУЗЬ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ ЕТИКИ												
Тема 1. Етичні проблеми у психології	8	2				6	12					10
Тема 2. Етика спілкування у роботі практичного психолога	12	2	2			8	12	2		2		12
Змістовий модуль 2. ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ПСИХОЛОГА. ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ, СТАНДАРТИ ТА ПРОБЛЕМИ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА												
Тема 3. Основні етичні проб. та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяль. психолога	14	2	2			10	14	2		2		10
Тема 4. Основні етичні протиріччя, принципи, правила та стандарти у роботі психолога	10	2	2			6	10					10
Тема 5. Етичний кодекс психолога	10	2	2			6		2		2		
Усього годин	54	10	8			36	54	6		6		42

Теми лекційних занять (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етичні проблеми у психології	2
2	Етика спілкування у роботі практичного психолога	2
3	Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога	2
4	Основні етичні протиріччя, принципи, правила та стандарти у роботі психолога	2
5	Етичний кодекс психолога	2
	Всього	10

Теми лекційних занять (заочна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етичні проблеми у психології. Етика спілкування у роботі практичного психолога	2
2	Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога	2
3	Етичний кодекс психолога	2
	Всього	6

Теми практичних занять (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етичні проблеми у психології. Етика спілкування у роботі практичного психолога	2
2	Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога	2
3	Основні етичні протиріччя, принципи, правила та стандарти у роботі психолога	2
4	Етичний кодекс психолога	2
	Всього	8

Самостійна робота (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Написати реферат «Етика екзистенціалізму. Свобода вибору та відповідальність у роботі психолога»	6
2.	Морально-етичні проблеми науково-технічного прогресу в психології	6
3.	Підготувати доповідь «Патософія (учення про страждання) та її значення для роботи психолога»	6
4.	Визначити Суб'єкт-об'єктні характеристики моральних якостей особистості психолога	4
5.	Підготувати доповідь «Ситуативна етика як гуманістичний спосіб саморегуляції особистості психолога»	4
6.	Порівняти Етичні кодекси психологів різних країн	6
7.	Рівні та бар'єри моральної культури психоконсультанта	4
	Разом	36

Самостійна робота (заочна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Написати реферат «Етика екзистенціалізму. Свобода вибору та відповідальність у роботі психолога»	6
2.	Морально-етичні проблеми науково-технічного прогресу в психології	6
3.	Підготувати доповідь «Патософія (учення про страждання) та її значення для роботи психолога»	6
4.	Визначити Суб'єкт-об'єктні характеристики моральних якостей особистості психолога	6
5.	Підготувати доповідь «Ситуативна етика як гуманістичний спосіб саморегуляції особистості психолога»	6
6.	Порівняти Етичні кодекси психологів різних країн	6
7.	Рівні та бар'єри моральної культури психоконсультанта	6
	Разом	42

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Лекція 1. Етичні проблеми у психології

Мета: ознайомити студентів з основними етичними проблемами у психології.

План

1. Психологічна деонтологія та її основні напрямки.
2. Рівні етичних проблем у психології.
3. Головний «етичний парадокс» психології.

Домашнє завдання: *Окресліть проблему моральності у психології. У чому полягає моральне підґрунтя особистості?*

Основні поняття	<i>деонтологія, психологічна деонтологія, мораль, моральність, світоглядність, право, головний етичний парадокс психолога, моральна саморегуляція, рефлексія, совість.</i>
------------------------	--

Література:

1. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие / В.И.Вачков, И.Б.Гриншпун, Н.С.Пряжников; Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
2. Влияние современной американской психологии на практическую психологию в России. Сб. интервью / Под ред. М.Котэ, А.Г.Лидерса. – М.: Специальное приложение к «Журналу практического психолога», 1998.

3. Дружинин В.Н. Структура и логика психологического исследования. – М.: Институт психологии РАН, 1994. – С. 129-133.

4. Психологічна деонтологія (інтерв'ю з директором Українського науково-методичного центру психології та соціальної роботи В.Г.Панком) / Психолог. – 2004. – №43(139). – С.2-4.

Лекція 2. Етика спілкування у роботі практичного психолога

Мета: ознайомити студентів з етикою спілкування в діяльності практичного психолога

План

1. Спілкування як царина людської моральності та соціально-психологічний процес.
2. Парадигма спілкування у сучасній культурі.
3. Відкритість-замкненість, монологічність-діалогічність у роботі практичного психолога.
4. Моральні виміри спілкування (толерантність, повага, співчуття, милосердя, любов).
5. Культура спілкування та етикет психолога.
6. Конфлікти та асертивна поведінка у професійній діяльності психолога

Домашнє завдання: 1) Чи впливає культура спілкування на результати діяльності практичного психолога? Обґрунтуйте свою думку; 2) Дайте характеристику бар'єрам спілкування у процесі взаємодії типу «психолог-клієнт», «психолог-досліджуваній». Окресліть шляхи їх подолання.

Основні поняття	спілкування, відкритість, закритість, монологічність, діалогічність, толерантність, повага, милосердя, любов, чуття, конфлікт, етикет психолога, асертивна поведінка.
------------------------	---

Література:

1. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гринишуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
2. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. – М. 1988. – 319с.
3. Кан М. Между психотерапевтом и клиентом: новые взаимоотношения. – СПб.: Б.С.К., 1997.
4. Бороздина Г.В. Психология делового общения. – М., 2000.
5. Браим И.Н. Этика делового общения. – Мн., 1994.
6. Горянина В.А. Психология общения: Учеб. пособие. – М., 2002.
7. Добрович А. Общение: наука и искусство. – М., 1980.

8. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы, защита. – М., 2000.
9. Красникова Е.А., Смоленцев Ю.М. Этика деловых отношений. – СПб., 1992.
10. Леонов Н.И. Психология делового общения: Учеб. пособие. – Воронеж, 2002.
11. Лукьян Я.А. Барьеры общения. Конфликты. Стресс. – Мн., 1986.
12. Малахов В.А. Этика: Курс лекций: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – 384с.
13. Потылико Г.И. Этико-психологические основы общения. – М., 1988.

Лекція 3. Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога

Мета: ознайомити студентів з основними проблемами в діяльності практичного психолога

План

1. Етичні проблеми типу «психолог-клієнт», «психолог-колеги», «психолог-адміністрація/адміністратори».
2. Основні етичні «зваби» практичної психології.
3. Етичні проблеми у науково-дослідницькій діяльності психолога.

Домашнє завдання: Охарактеризуйте «синдром емоційного згорання».

Окресліть причини виникнення, шляхи запобігання та подолання цього явища. Чи пов'язане воно з етичними нормами та стандартами?

Основні поняття	зваба, проблема, синдром емоційного згорання
------------------------	--

Література:

1. Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.1999)
2. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ//Вопросы психологии. – 1990. – №6.
3. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пособие для студентов ст.курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов. – К.: Укртехпрес, 1997. – 216с.
4. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие/Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
5. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба. – М.: Педагогика, 1991. – 232с.
6. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности // Под ред. А.А.Деркача. – М.: Изд.дом

«Красная площадь», 1996.

7. Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики. – М.: Знание, 1988.

Лекція 4. Основні етичні протиріччя, принципи, правила та стандарти у роботі психолога

Мета: розглянути основні етичні протиріччя, принципи та правила в роботі психолога

План

1. Основні етичні протиріччя.
2. Рівні етичних принципів. Основні етичні принципи і правила у роботі практичного психолога.
3. Етичні стандарти психолога.
4. Норми професійної етики для розробників та користувачів психодіагностичних методик.

Домашнє завдання: 1) Як визначаються професійні межі у стосунках психолог-клієнт? Які етичні принципи допомагають психологу встановити такі межі? 2) Наведіть приклади, у яких психолог порушив етичні принципи і правила, які стосуються очевидного та традиційного рівнів

Основні поняття	етичні протиріччя, етичні принципи/правила, конфіденційні поінформованість, традиційні етичні принципи, очевидні етичні принципи, етичні стандарти, професійна етика, розрід користувач, спеціаліст-непсихолог.
------------------------	---

Література:

1. Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).
2. Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.1999)
3. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ // Вопросы психологии. – 1990. – №6.
4. Этические стандарты для психолога. – Мадрид. Испания, 1987 // Вопросы психологии. – 1990. – №5. – С.158-162.
5. Этические стандарты психолога // Американский психолог. – 01.1963 // Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие – М.: Изд-во МПСИ; 2004. – 464с.
6. Нормы профессиональной этики для разработчиков и пользователей психоаналитических методик. Стандартные требования к психологическим тестам. – Ярославль: «Дебют», 1991. – 18с.
7. «Практикум по общей и экспериментальной психологии»/Под ред. Крылова А.А., Маничева С.А., 2-е изд.-е, – СПб., Москва, Харьков, Минск, – 2000. – С.545-552

8. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.

9. Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимов М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Учебное пособие для студентов / Под ред. Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995, – С.270-280.

10. Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики. – М.: Знание, 1988.

11. Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. – 2000. – №6; 2001. – №1.

Лекція 5. Етичний кодекс психолога

Мета: ознайомити з етичним кодексом психолога

План

1. Характеристика розділів етичного кодексу психолога:
 - a. 1.Відповідальність.
 - b. 2. Компетентність.
 - c. 3. Захист інтересів клієнта.
 - d. Конфіденційність.
 - e. Етичні правила психологічних досліджень.
 - f. Кваліфікована пропаганда психології.
 - g. Професійна кооперація.
2. Етичний кодекс психолога-діагноста.
3. Професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН).
4. Порівняння професійних кодексів психолога різних країн та асоціацій.

Домашнє завдання: 1) Яка відповідальність лягає на психолога при розголошенні інформації психологічного характеру про досліджуваного/ клієнта? У яких випадках психолог має право порушити принцип конфіденційності? 2) Розкрийте роль професійних асоціацій у вирішенні проблем, пов'язаних з професійною етикою психолога.

Основні поняття	етичний кодекс, Товариство психологів України, Комісія з ет конфіденційності, компетентність, відповідальність
------------------------	--

Література:

1. Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).
2. Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.1999)
3. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн,

ФРГ//Вопросы психологии.–1990.–№6.

4. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.

5. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба.–М.: Педагогика, 1991.– 232с.

6. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (Современная немецкая практическая философия). – К., 1994. – 200с.

7. Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. 2000. №6; 2001. №1.

8. Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимов М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Учебное пособие для студентов/Под ред.Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995. – С.270-280.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичне заняття 1.

Етичні проблеми у психології. Етика спілкування у роботі практичного психолога

Мета: ознайомити студентів з основними етичними проблемами у психології.

План

1. Психологічна деонтологія та її основні напрямки.
2. Рівні етичних проблем у психології.
3. Головний «етичний парадокс» психології.
4. Моральні виміри людського спілкування (толерантність, повага, співчуття, милосердя, любов) та їх значення у професійній діяльності психолога.
5. Культура спілкування та етикет у роботі психолога.
6. Бар'єри і труднощі спілкування у роботі психолога та їх подолання

Домашнє завдання: Окресліть проблему моральності у психології. У чому полягає моральне підґрунтя особистості?) Чи впливає культура спілкування на результати діяльності практичного психолога? Обґрунтуйте свою думку;) Дайте характеристику бар'єрам спілкування у процесі взаємодії типу «психолог-клієнт», «психолог-досліджуваний». Окресліть шляхи їх подолання.

Основні	деонтологія, психологічна деонтологія, мораль, моральність,
----------------	---

поняття	<i>світоглядність, право, головний етичний парадокс психолога, моральна саморегуляція, рефлексія, совість. спілкування, відкритість, закритість, монологічність, діалогічність, толерантність, повага, милосердя, любов, співчуття, конфлікт, етикет психолога, асертивна поведінка.</i>
Реферат	<ol style="list-style-type: none"> 1. . Спілкування у роботі психолога: мистецтво чи наука? 2. Мовна культура як елемент професійної етики практичного психолога. 3. Моральна культура особистості психолога. 4. Патософія (учення про страждання) та її значення для роботи психолога. 5. Ситуативна етика як гуманістичний спосіб саморегуляції особистості психолога. 6. Суб'єкт-об'єктні характеристики моральних якостей особистості психолога.

Література:

1. *Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие / В.И.Вачков, И.Б.Гриншпун, Н.С.Пряжников; Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.*
2. *Влияние современной американской психологии на практическую психологию в России. Сб. интервью / Под ред. М.Котэ, А.Г.Лидерса. – М.: Специальное приложение к «Журналу практического психолога», 1998.*
3. *Дружинин В.Н. Структура и логика психологического исследования. – М.: Институт психологии РАН, 1994. – С. 129-133.*
4. *Психологічна деонтологія (інтерв'ю з директором Українського науково-методичного центру психології та соціальної роботи В.Г.Панком) / Психолог. – 2004. – №43(139). – С.2-4.*

Практичне заняття 2.

Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога

Мета: ознайомити студентів з основними проблемами в діяльності практичного психолога

План:

1. Етичні проблеми типу «психолог-клієнт», «психолог-колеги», «психо-

лог-адміністрація/адміністратори».

2. Основні етичні «зваби» практичної психології.

3. Етичні проблеми у науково-дослідницькій діяльності психолога.

Домашнє завдання: Охарактеризуйте «синдром емоційного згорання».

Окресліть причини виникнення, шляхи запобігання та подолання цього явища. Чи пов'язане воно з етичними нормами та стандартами?

Основні поняття	зваба, проблема, синдром емоційного згорання
Реферат	1. Принципи спілкування у взаємодії «психолог-клієнт» 2. Професійна етика психолога як спосіб регуляції поведінки в його професійній діяльності. 3. Морально-етичні проблеми міжособистісного спілкування у взаємодії типу «психолог-клієнт» . 4. Загальні принципи професійної етики психолога: професійна солідарність та корпоративність, професійний обов'язок і особлива форма відповідальності.

Література:

1. Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.1999)

2. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ//Вопросы психологии.–1990.–№6.

3. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пособие для студентов ст.курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов. – К.: Укртехпрес, 1997. – 216с.

4. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.

5. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба. –М.: Педагогика, 1991.–232с.

6. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности // Под ред. А.А.Деркача. – М.: Изд.дом «Красная площадь», 1996.

7. Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики. – М.: Знание, 1988.

Практичне заняття 3.

Основні етичні протиріччя, принципи, правила та стандарти у роботі психолога

Мета: розглянути основні етичні протиріччя, принципи та правила в роботі психолога

План

1. Основні етичні протиріччя.
2. Рівні етичних принципів. Основні етичні принципи і правила у роботі практичного психолога.
3. Етичні стандарти психолога.
4. Норми професійної етики для розробників та користувачів психодіагностичних методик.

Домашнє завдання: 1) Як визначаються професійні межі у стосунках психолог-клієнт? Які етичні принципи допомагають психологу встановити такі межі? 2) Наведіть приклади, у яких психолог порушив етичні принципи і правила, які стосуються очевидного та традиційного рівнів

Основні поняття	<i>етичні протиріччя, етичні принципи/правила, конфіденційні поінформованість, традиційні етичні принципи, очевидні етичні принципи, етичні стандарти, професійна етика, розрід користувач, спеціаліст-непсихолог.</i>
Повідомлення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Етичні стандарти психолога, прийняті Американською психологічною асоціацією у січні 1963 року. 2. Етичні стандарти для психолога, прийняті у Мадриді, Іспанія. 3. Порівняльна характеристика «європейських» та «американських» стандартів. 4. Проблема впровадження подібного роду стандартів психолога в Україні.

Література:

1. Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).
2. Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.1999)
3. Професиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ // Вопросы психологии. – 1990. – №6.
4. Этические стандарты для психолога. – Мадрид. Испания, 1987 // Вопросы психологии. – 1990. – №5. – С.158-162.
5. Этические стандарты психолога // Американский психолог. – 01.1963 // Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие – М.: Изд-во МПСИ; 2004. – 464с.

6. *Нормы профессиональной этики для разработчиков и пользователей психоаналитических методик. Стандартные требования к психологическим тестам.* – Ярославль: «Дебют», 1991. – 18с.
7. *«Практикум по общей и экспериментальной психологии»/Под ред. Крылова А.А., Маничева С.А., 2-е изд.-е, – СПб., Москва, Харьков, Минск, – 2000. – С.545-552*
8. *Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие/Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.*
9. *Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимова М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Учебное пособие для студентов / Под ред. Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995, – С.270-280.*
10. *Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики. – М.: Знание, 1988.*
11. *Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. – 2000. – №6; 2001. – №1.*

Практичне заняття 5.

Етичний кодекс психолога

Мета: ознайомити з етичним кодексом психолога

План

1. Характеристика розділів етичного кодексу психолога:
 - a. 1. Відповідальність.
 - b. 2. Компетентність.
 - c. 3. Захист інтересів клієнта.
 - d. Конфіденційність.
 - e. Етичні правила психологічних досліджень.
 - f. Кваліфікована пропаганда психології.
 - g. Професійна кооперація.
2. Етичний кодекс психолога-діагноста.
3. Професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН).
4. Порівняння професійних кодексів психолога різних країн та асоціацій.

Домашнє завдання: 1) Яка відповідальність лягає на психолога при розголошенні інформації психологічного характеру про досліджуваного/ клієнта? У яких випадках психолог має право порушити принцип конфіденційності? 2) Розкрийте роль професійних асоціацій у вирішенні проблем, пов'язаних з професійною етикою психолога.

Основні поняття	<i>етичний кодекс, Товариство психологів України, Комісія з ет конфіденційність, компетентність, відповідальність</i>
Реферат	<ol style="list-style-type: none"> 1. Свобода і відповідальність у роботі практичного психолога. 2. Проблема дистанції у взаємодії «психоконсультант-клієнт». 3. Морально-етичні проблеми науково-технічного прогресу в психології. 4. Рівні та бар'єри моральної культури психоконсультанта.

Література:

1. *Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).*
2. *Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.1999)*
3. *Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ//Вопросы психологии. –1990. –№6.*
4. *Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие /Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.*
5. *Дубровина И.В. Школьная психологическая служба.–М.: Педагогика,1991.– 232с.*
6. *Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (Современная немецкая практическая философия). – К., 1994. – 200с.*
7. *Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. 2000. №6; 2001. №1.*
8. *Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимова М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Учебное пособие для студентов/Под ред.Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995. – С.270-280.*

ПІДСУМКОВА МОДУЛЬНА РОБОТА

1. Дайте характеристику основним етичним проблемам та «звабам» практичної психології. Як, на Вашу думку, їх можна подолати?
2. Охарактеризуйте синдром емоційного згоряння у роботі практичного психолога. Дайте рекомендації, які б запобігали виникненню подібної професійної деформації. Чи пов'язане це явище з етичними нормами та стандартами?
3. Дайте аналіз етичним проблемам типу «психолог-клієнт», «психолог-психолог», «психолог-замовник», «психолог-адміністрація».
4. Проаналізуйте основні етичні проблеми у науково-дослідницькій діяльності психолога.
5. Дайте характеристику основним етичним протиріччям у роботі практичного психолога.
6. Як Ви розумієте поняття «етичний принцип»? Окресліть основні рівні етичних принципів.
7. Охарактеризуйте основні етичні принципи та правила роботи практичного психолога.
8. Дайте характеристику основних етичних принципів. Як визначаються професійні межі у стосунках з клієнтом? Які етичні принципи допомагають психологу встановити такі межі?
9. Охарактеризуйте етичні стандарти роботи психолога.
10. Які Ви можете назвати норми професійної етики для розробників та користувачів психодіагностичних методик? Охарактеризуйте їх.
11. Дайте характеристику загальним етичним принципам психодіагностичного дослідження.
12. Назвіть та охарактеризуйте вимоги до розробників тестів. Які з них, на Вашу думку, порушуються найчастіше?
13. Охарактеризуйте вимоги до психолога-користувача.
14. Проаналізуйте вимоги, які ставляться до спеціалістів-непсихологів.
15. Охарактеризуйте зміст і структуру Етичного кодексу психолога, прийнятого в Україні.
16. Проаналізуйте проблему відповідальності практичного психолога. Які види відповідальності практичного психолога Ви знаєте?
17. Проаналізуйте проблему відповідальності практичного психолога. Чи несе психолог кримінальну відповідальність?
18. Розкрийте проблему компетентності у роботі практичного психолога.
19. Охарактеризуйте проблему конфіденційності у роботі психолога. Яка відповідальність лягає на психолога при розголошенні інформації психологічного характеру про досліджуваного/клієнта?
20. Розкрийте положення розділу «Кваліфікована пропаганда психології».
21. Охарактеризуйте положення розділу «Професійна кооперація».

22. Дайте характеристику основним етичним правилам психологічних досліджень.
23. У чому полягає суть розділу «Захист інтересів клієнтів»?
24. Окресліть роль професійних асоціацій у вирішенні проблем, пов'язаних з професійною етикою практичного психолога.
25. Дайте характеристику етичним стандартам психолога, прийнятим Американською психологічною асоціацією (1963).
26. Охарактеризуйте професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН, 1990). Порівняйте його положення з основними положеннями етичного кодексу психолога в Україні (Київ, 1990).
27. Розкрийте сутність соціальних та етичних аспектів психодіагностики. Охарактеризуйте етичний кодекс психолога-діагноста.
28. Дайте характеристику основним етичним принципам, на яких ґрунтується етичний кодекс психолога-діагноста. Назвіть та коротко охарактеризуйте основні його розділи.
29. Поясніть, на чому має ґрунтуватися прийняття етичного рішення в практичній діяльності психолога.
30. Який алгоритм має застосувати практичний психолог при прийнятті рішення з огляду на професійні цінності, етичні принципи, етичний кодекс, законодавство.
31. Охарактеризуйте етичні стандарти психолога, прийняті у 1987 р. в Мадриді.
32. Дайте характеристику основним цінностям та принципам консультування та психотерапії. Які з них, на Вашу думку, за певних ситуацій спеціаліст може порушити?

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Дайте характеристику основним етичним проблемам та «звабам» практичної психології. Як, на Вашу думку, їх можна подолати?
2. Охарактеризуйте синдром емоційного згоряння у роботі практичного психолога. Дайте рекомендації, які б запобігали виникненню подібної професійної деформації. Чи пов'язане це явище з етичними нормами та стандартами?
3. Дайте аналіз етичним проблемам типу «психолог-клієнт», «психолог-психолог», «психолог-замовник», «психолог-адміністрація».
4. Проаналізуйте основні етичні проблеми у науково-дослідницькій діяльності психолога.
5. Дайте характеристику основним етичним протиріччям у роботі практичного психолога.
6. Як Ви розумієте поняття «етичний принцип»? Окресліть основні рівні етичних принципів.
7. Охарактеризуйте основні етичні принципи та правила роботи практичного психолога.
8. Дайте характеристику основних етичних принципів. Як визначаються професійні межі у стосунках з клієнтом? Які етичні принципи допомагають психологу встановити такі межі?
9. Охарактеризуйте етичні стандарти роботи психолога.
10. Які Ви можете назвати норми професійної етики для розробників та користувачів психодіагностичних методик? Охарактеризуйте їх.
11. Дайте характеристику загальним етичним принципам психодіагностичного дослідження.
12. Назвіть та охарактеризуйте вимоги до розробників тестів. Які з них, на Вашу думку, порушуються найчастіше?
13. Охарактеризуйте вимоги до психолога-користувача.
14. Проаналізуйте вимоги, які ставляться до спеціалістів-непсихологів.
15. Охарактеризуйте зміст і структуру Етичного кодексу психолога, прийнятого в Україні.
16. Проаналізуйте проблему відповідальності практичного психолога. Які види відповідальності практичного психолога Ви знаєте?
17. Проаналізуйте проблему відповідальності практичного психолога. Чи несе психолог кримінальну відповідальність?
18. Розкрийте проблему компетентності у роботі практичного психолога.
19. Охарактеризуйте проблему конфіденційності у роботі психолога. Яка відповідальність лягає на психолога при розголошенні інформації психологічного характеру про досліджуваного/клієнта?
20. Розкрийте положення розділу «Кваліфікована пропаганда психології».

21. Охарактеризуйте положення розділу «Професійна кооперація».
22. Дайте характеристику основним етичним правилам психологічних досліджень.
23. У чому полягає суть розділу «Захист інтересів клієнтів»?
24. Окресліть роль професійних асоціацій у вирішенні проблем, пов'язаних з професійною етикою практичного психолога.
25. Дайте характеристику етичним стандартам психолога, прийнятим Американською психологічною асоціацією (1963).
26. Охарактеризуйте професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН, 1990). Порівняйте його положення з основними положеннями етичного кодексу психолога в Україні (Київ, 1990).
27. Розкрийте сутність соціальних та етичних аспектів психодіагностики. Охарактеризуйте етичний кодекс психолога-діагноста.
28. Дайте характеристику основним етичним принципам, на яких ґрунтується етичний кодекс психолога-діагноста. Назвіть та коротко охарактеризуйте основні його розділи.
29. Поясніть, на чому має ґрунтуватися прийняття етичного рішення в практичній діяльності психолога.
30. Який алгоритм має застосувати практичний психолог при прийнятті рішення з огляду на професійні цінності, етичні принципи, етичний кодекс, законодавство.
31. Охарактеризуйте етичні стандарти психолога, прийняті у 1987 р. в Мадриді.
32. Дайте характеристику основним цінностям та принципам консультування та психотерапії. Які з них, на Вашу думку, за певних ситуацій спеціаліст може порушити?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ

Основна література до курсу:

1. Бербешкина З.А. Совесть как этическая категория. – М., 1986. – 101с.
2. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пос. для студентов ст.курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов. – К.: Укртехпрес, 1997. – 216с.
3. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
4. Динамика ценностей в социальной работе / Под ред. Стивена Шардлоу. - К., 1996. -206 с.
5. Дробницкий О.Г. Понятие морали: Историко-критический очерк. – М., 1974. – С.349-374.
6. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба. – М.: Педагогика, 1991. – 232с.
7. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (Современная немецкая практическая философия). – К., 1994. – 200с.
8. Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).
9. Зеленкова И.Л. Основы этики. – Мн., 1998.
10. Золотухина-Аболина Е.В. Курс лекций по этике. – Ростов н/Д., 1999.
11. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. – М., 1988.– 319с.
12. Кан М. Между психотерапевтом и клиентом: новые взаимоотношения. – СПб.: Б.С.К., 1997.
13. Карандашёв В.Н. Как стать психологом: введение в профессию. Учебное пособие. – Вологда, издательство «Легия», 1999. – 134с.
14. Климов Е.А. Общечеловеческие ценности глазами психолога-профессиоведа // Психологический журнал. Т.14. – 1994. – №4. – С.130-136.
15. Конвенция о правах ребёнка. Одобрена генеральной Ассамблеей ООН 20.11.1989г. вступила в силу в СССР 15.09.1990г. // Обухова Л.Ф. Детская (возрастная) психология. Учебник. – М.: Роспедагенство, 1996. – С.366-368.
16. Конвенция Совета Европы о защите личности в связи с автоматической обработкой персональных данных (Конвенция Совета Европы о защите личности в связи с автоматической обработкой персональных данных. Страсбург, 28 января 1981г.)
17. Малахов В.А. Этика: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – 384с.
18. Мур Дж. Принципы этики. – М., 1984. – С.66-79.
19. Нормы профессиональной этики для разработчиков и поль-

зователей психоаналитических методик. Стандартные требования к психологическим тестам. – Ярославль: «Дебют», 1991. – 18с.

20. Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.1999)

21. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ // Вопросы психологии. – 1990. – №6.

22. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности // Под ред. А.А.Деркача. – М.: Изд.дом «Красная площадь», 1996.

23. Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимова М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Уч. пос. для студ. / Под ред. Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995, – С.270-280.

24. Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики. – М.: Знание, 1988.

25. Хартия прав человека: Всеобщая Декларация прав человека (Принята Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948г.)

26. Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей // Шелер М. Избранные произведения. – М., 1994. – С.259-337.

27. Этические стандарты для психолога. – Мадрид. Испания, 1987 // Вопросы психологии. – 1990. – №5. – С.158-162.

28. Этические стандарты психолога //Американский психолог.– 01.1963 // Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; 2004. – 464с.

Додаткова література:

1. Абрамова Г.С., Юдчиц Ю.А. Психология в медицине / Учеб. пособие. – М., 1998.

2. Бороздина Г.В. Психология делового общения. – М., 2000.

3. Браим И.Н. Этика делового общения. – Мн., 1994.

4. Братусь Б.С. Должное неизбежно связано с сущим // Человек. – 1998. - № 4. (М.1, НЕ

5. Братусь Б.С. Психология и этика. Возможна ли нравственная психология? // Человек. 1998. № 1.

6. Возможна ли нравственная психология? //Человек. -1998.-№2-3.

7. Горянина В.А. Психология общения: Учеб. пособие. – М., 2002.

8. Добрович А. Общение: наука и искусство. – М., 1980.

9. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы, защита. -М., 2000.

10. Кант И. Из лекций по этике // Этическая мысль: научно-публицистические чтения. –М., 1990. (М.1, НЕ 1.4.)

11. Кормнова Н.А. Основы профессиональной этики. – Горки, 1993.

12. Красникова Е.А., Смоленцев Ю.М. Этика деловых отношений. – СПб., 1992.

13. Леонов Н.И. Психология делового общения: Учеб. пособие. – Воронеж, 2002.
14. Лукьян Я.А. Барьеры общения. Конфликты. Стресс. – Мн., 1986.
15. Матвеев В.Ф. Основы медицинской психологии, этики и деонтологии: Учеб. пособие. – М., 1989.
16. Потылико Г.И. Этико-психологические основы общения. – М., 1988.
17. Пряхников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. – М.: Изд-во «Институт практической психологии». – Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996.
18. Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. – 2000. – №6; 2001. – №1.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ»

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)	0-25 балів без права перекладання (для екзаменів та заліків)	Студент за допомогою викладача розпізнає визначення основних термінів на побутовому рівні, однослівно („так” чи „ні”) відповідає на конкретні запитання.	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації та контролю з боку викладача. За допомогою викладача намагається пояснити з наукової точки зору явища оточуючої дійсності.
	26-49 балів	Студент за допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему, до якої стосується наведений приклад прояву психічної діяльності особистості.
	50-59 балів	Студент з помилками характеризує окремі поняття та явища загальної психології. Володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище.
Середній рівень знань «3» (репродуктивний)	60-65 балів	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: за допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, визначення основних термінів, принципів; частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі відозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені на консультації.	Студент вміє з допомогою викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище та навести приклади методів та методик для його дослідження.
	66-70 балів	Студент за допомогою викладача дає правильне визначення окремих понять з області загальної психології;	Студент вміє правильно перевести приклади психічної діяльності з „побутової” мови на мову

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		словесно описує явища та закономірності психічної діяльності людини, вказує на деякі їх властивості; відтворює всю тему або її основну частину, ілюструючи відповідь власними прикладами.	наукових понять те термінів, визначити тему, основні поняття та закономірності, що пояснюють описане явище, підібрати декватні методи для його дослідження та описати їх результати.
	71-73 балів	Студент за допомогою викладача свідомо відтворює тему лекції, ілюструючи її власними прикладами; розкриває суть загально-психологічних процесів та явищ, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається співвіднести окремі психодіагностичні методики з їх груповими характеристиками; намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, висновки).	Студент вміє правильно перевести приклади психічної діяльності з „побутової” мови на мову наукових понять те термінів, визначити тему, основні поняття та закономірності, що пояснюють описане явище, підібрати декватні методи для його дослідження зробити якісний аналіз результатів дослідження та частково узагальнити результати.
<i>Достатній рівень знань «4» (конструктивно варіативний)</i>	74-80 балів	Студент без помилок відтворює зміст питання, наводячи власні приклади; правильно розкриває суть психодіагностичних понять.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загально-психологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення.
	81-85 балів	Студент володіє навчальною інформацією, вміє зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає на поставлені запитання і намагається відстояти свою точку зору.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загально-психологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
			корекції або розвитку описаного явища.
	86-89 балів	Студент вільно володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи матеріали власних спостережень та проведених досліджень; може за допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загально-психологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища. При виконанні завдання може поєднувати знання з кількох тем.
Високий рівень знань «5» (творчий)	90-93 балів	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні психологічні знання; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; оцінює окремі нові факти, явища; судження логічні й достатньо обґрунтовані; узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності.	Студент виявляє початкові творчі здібності: уміє працювати зі спеціальною літературою (наукові журнали тощо); знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, які поставив викладач, свою відповідь ілюструє схемами, прикладами з життя; проводить самоперевірку виконаної роботи; може з неповним обґрунтуванням пояснити виконання завдань підвищеного (комбінованого) рівня.
	94-97 балів	Студент вільно висловлює власні думки, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює різноманітні психодіагностичні дослідження, висловлюючи особисту позицію щодо них; без допомоги	Використовує набуті знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями.

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.	
Високий рівень знань «5» (творчий)	98-100 балів	Студент виявляє особливі творчі здібності, глибоко розуміє суть психічних процесів та явищ, подає ідеї згідно з вивченим матеріалом, робить творчо обґрунтовані висновки; вміє аналізувати і систематизувати матеріали власних досліджень; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково-дослідною роботою.	Студент самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання, формулювати психологічну проблему і визначати шляхи її розв'язання; вести дискусію з конкретного питання; проводити дослідження високої складності.

Семестровий контроль у формі *заліку* - підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів), яка визначається як середнє арифметичне балів за модулями. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру. (Згідно Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу в Житомирському державному університеті імені Івана Франка).

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Додатки

Додаток А

Додаток 3 до наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2006 № 864

Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України

КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Практичний психолог

Посадові обов'язки

Бере участь в організації освітньо-виховного процесу з метою забезпечення всебічного особистісного розвитку дітей, підлітків, молоді, зміцнення і захисту їхнього психічного здоров'я. Виявляє причини, що утруднюють становлення особистості дитини. Шляхом психодіагностики, консультування, психопрофілактики, психолого-педагогічної корекції, надає допомогу вихованцям, учням, учителям, батькам у вирішенні питань навчання, виховання і розвитку дітей та підлітків. Проводить психолого-педагогічну діагностику їхньої готовності до навчання, допомагає у виборі загальноосвітнього навчального закладу, профілю навчання згідно з рівнем індивідуального розвитку. Планує, розробляє, впроваджує в практику розвиваючі, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням статевих, вікових, інших особливостей дітей. Сприяє пошуку, відбору, розвитку обдарованих дітей, вибору молоддю професії з урахуванням їхньої підготовки та здібностей. Виявляє і обстежує вихованців, учнів, які потребують соціально-психологічної корекції, надає їм психолого-педагогічну допомогу. Настановленням і особистим прикладом утверджує повагу до принципів загальнолюдської моралі, батьків, жінки, культурно-національних, духовних цінностей України, країни походження, дбайливе ставлення до навколишнього середовища тощо.

Готує вихованців, учнів до життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами. Дотримується педагогічної етики та етичного кодексу психолога, поважає гідність дитини, захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, пропагує здоровий спосіб життя. Здійснює первинну профілактику алкоголізму, наркоманії, інших шкідливих звичок серед дітей, підлітків. Проводить психологічну експертизу і психолого-педагогічну корекцію асоціальної поведінки, психологічну реабілітацію неповнолітніх.

Бере участь у роботі комісій з питань соціально-правового захисту дітей, психолого-медико-педагогічних консультацій тощо. Сприяє формуванню психологічної культури вихованців, учнів, учителів, батьків. Консультує керівників, працівників навчальних закладів та освітніх установ з питань психології організації та управління навчально-виховним процесом. Постійно підвищує свій професійний рівень, загальну культуру.

Повинен знати

Повинен мати знання в обсязі вищої освіти зі спеціальності «Психологія», «Практична психологія». Має знати загальну, соціальну, педагогічну, вікову психологію, психологію особистості, загальну педагогіку, основи дефектології, сексології, профорієнтації і психології праці, психодіагностики, психопрофілактики, психотерапії, психогігієни, структуру системи освіти, психологію управління; форми, методи, засоби ефективного навчання і виховання, діагностики і корекції психічного розвитку дитини; програмно-методичні матеріали і документи щодо обсягу, рівня освіти дітей, вимоги до нормативного забезпечення навчально-виховного процесу; індивідуальні характеристики вихованців, учнів, соціальні, культурні, психологічні інші умови їхнього навчання та виховання; основні напрямки і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки; Закон України «Про освіту» (1060-12), Декларацію прав людини (995_015), Конвенцію ООН про права дитини (995_021), етичний кодекс психолога, інші законодавчі і нормативно-правові акти та документи з питань навчання і виховання дітей та молоді; державну мову відповідно до чинного законодавства про мови в Україні.

Повинен вміти

Ефективно застосовувати професійні знання в практичній діяльності: проводити психологічну діагностику, соціально-психологічні обстеження, індивідуальні та групові консультації з дітьми і дорослими, здійснювати індивідуальну і групову психокорекцію, розробляти і реалізовувати програми профілактики відхилень у поведінці та розвиткові, формування навичок

здорового способу життя та безпечної поведінки, здійснювати соціально-психологічну і психолого-педагогічну експертизу, за результатами своєї діяльності готувати звіти, висновки і рекомендації для педагогів, батьків, вихованців, органів і установ освіти; здійснювати педагогічну (просвітницьку) роботу в галузі психології; розв'язувати конфлікти; самостійно підвищувати свій професійний рівень.

Повинен мати

Ціннісні орієнтації, спрямовані на всебічний культурний, духовний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, творчу психолого-педагогічну діяльність, розвинуті комунікативні здібності і навички, глибокі і системні професійні знання.

Кваліфікаційні вимоги до категорій

Практичний психолог вищої категорії має вищу освіту зі спеціальності «Психологія», «Практична психологія», проявляє високий рівень професіоналізму, ініціативи, творчості, дотримується етичного кодексу психолога, досконало володіє ефективними формами, методами психологічного забезпечення навчально-виховного процесу, досяг високої результативності, якості своєї праці, відзначається загальною культурою, моральними якостями, що служать прикладом для наслідування, має власні методичні розробки. Стаж роботи на посаді практичного психолога – не менше 5 років.

Практичний психолог I категорії має вищу освіту зі спеціальності «Психологія», «Практична психологія» виявляє ґрунтовну професійну компетентність, дотримується етичного кодексу психолога, добре володіє ефективними формами, методами психологічного забезпечення педагогічного процесу, досяг значних результатів у психолого-педагогічній діяльності, відзначається загальною культурою, моральними якостями, що служать прикладом для наслідування. Стаж роботи на посаді практичного психолога – не менше 3 років.

Практичний психолог II категорії має вищу освіту зі спеціальності «Психологія», «Практична психологія», виявляє достатній професіоналізм, дотримується етичного кодексу психолога, використовує сучасні форми, методи психологічного забезпечення навчання та виховання, розвитку дітей, вихованців, учнів, досяг вагомої результативності у психолого-педагогічній діяльності, відзначається загальною культурою, моральними якостями, що служать прикладом для наслідування. Стаж роботи на посаді практичного психолога – не менше 1 року.

Практичний психолог має вищу освіту зі спеціальності «Психологія», «Практична психологія», професійно компетентний, дотримується етичного кодексу психолога, забезпечує нормативні рівні психологічної підтримки навчально-виховного процесу, задовольняє етичним та культурним вимогам до педагогічних працівників.

Навчальне видання

Укладач

КОТЛОВА ЛЮДМИЛА Олександрівна

ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ

Методичні рекомендації

Надруковано з оригінал-макета укладачів

Підписано до друку 15.08.14. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 10.93. Обл. вид. арк. 7.94. Наклад 300. Зам. 161.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua